Actes d'humanitat durant la Guerra Civil (1936-1939)

Francesc Verdura Campeny

Ja és ben sabut que de les guerres no se'n pot esperar res de bo. Els actes de barbàrie sagnant, d'extrema crueltat, brollen a pleret i els bàndols enfrontats converteixen el país en un vertader infern.

A la nostra terra, la guerra que va assolar-la els anys que van del 1936 al 1939, va produir-ne tants i tant grossos entre les dues faccions rivals i han gaudit de tanta divulgació, que a les noves generacions els sembla impossible que hagin pogut existir veritat.

En canvi, d'actes d'amor al proïsme i d'abnegació, a voltes posant en perill la pròpia vida del qui els va realitzar, se n'ha parlat tan poc, que hom té la sensació que no n'hi hagués hagut cap.

En el llibre que vàrem fer amb en Xavier Mas, sobre la Guerra Civil a Canet, durant les investigacions que vàrem dur a terme i que varen durar anys, vam conèixer molt fets esgarrifosos, alguns dels quals no vam creure convenient de posar-los en lletra impresa amb noms i cognoms, per discreció i per no molestar ningú.

Ara que es compleixen 75 anys d'aquells fets, en aquest monogràfic he cregut convenient exposar tres casos, dels dos primers dels quals conservaré l'anonimat.

Primer cas. Un senyor que estava ocupat en el despatx d'una fàbrica de gènere de punt de Canet, mentre treballava, va rebre la visita d'un individu amb el qual estava renyit, i amb discreció i sense que se n'assabentés ningú, va notificar-li que, a l'hora de plegar al vespre, no anés al seu domicili, perquè un escamot armat tenia previst anar-lo a detenir amb la intenció de matar-lo.

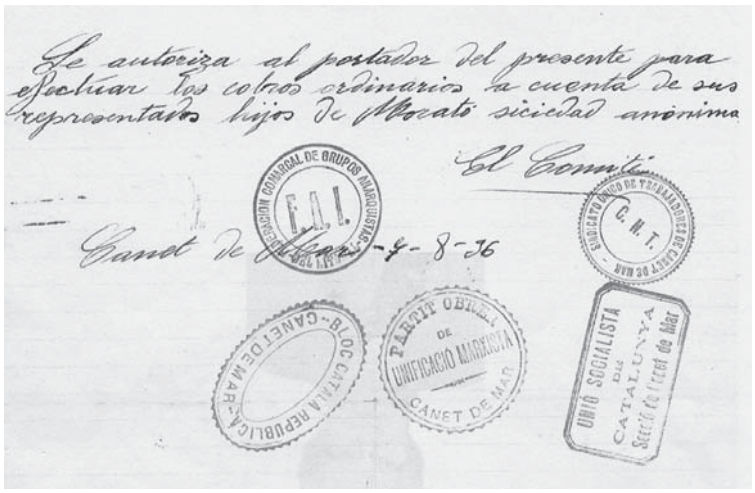
A l'hora de plegar de la fàbrica va sortir com tothom, però en comptes d'anar-se'n a casa seva es va dirigir a la muntanya i es va fer fonedís. Possiblement alguna masia amiga el va acollir provisionalment fins que va trobar un lloc segur on va restar amagat fins que es va acabar la contesa. Una vegada que fou implantada la pau i es va anar normalitzant la situació laboral, aquest senyor va ocupar de nou el seu lloc de treball i va reprendre l'amistat amb el seu salvador. El més curiós del cas va ser que aquesta amistat va durar molt poc, perquè, al cap de tres mesos ja tornaven a estar renyits, i aquesta vegada definitivament.

El segon cas que vaig a relatar a continuació, s'havia dut a terme amb tanta discreció, que no vàrem assabentar-nos-en fins que el llibre sobre la Guerra Civil a Canet ja havia sortit a la llum.

Aquest cas era el d'una persona en perill de mort, a la qual calia portar fins a França en automòbil i de nit .

A part del mateix fugitiu hi havia dues persones més implicades en l'afer. Un era el conductor del vehicle i l'altre acompanyant era el que havia procurat tota la documentació que calia per fer un viatge d'aquesta naturalesa sense aixecar sospites.

En aquells moments, els controls de les carreteres eren molt estrictes en tots els aspectes, tan viaris com econòmics. Exposem un document d'aquell temps que ha arribat a les nostres mans, i que tot i que no té res a veure amb els fets que referim, malgrat ser un simple cobrament comercial, per fer-se efectiu havia d'estar segellat per cinc de les entitats que formaven el Comitè de Guerra de Canet.

Tot això ens fa suposar que havia de ser una persona que devia tenir entrada a moltes dependències –municipals, partits polítics i comitè—i que es podia moure per allà dins sense massa traves. També hem de suposar, que es devia dur a terme en temps d'hivern quan les nits són llargues, ja que calia fer el viatge sempre a les fosques. També cal pensar que el conductor del vehicle, que exercia un treball manual durant tota la jornada, al plegar a la tarda, havia de córrer a casa seva a rentar-se, canviar-se de roba, menjar una queixalada i presentar-se al garatge des d'on s'havien de trobar els tres viatgers. No cal dir que a la tornada havia de fer-ho tot a la inversa.

Córrer cap al seu domicili, canviar-se la roba que portava i posar-se la de treball, esmorzar i presentar-se puntualment a la feina, això havent passat la nit en vetlla i conduint amb l'ai al cor sempre...
No sabem si aquest viatge es va repetir altres vegades, encara que crec que sí. Però no devien ser massa cops ja que el risc era molt elevat. Només ens resta demanar a Déu que li hagi pagat amb escreix aquests actes d'altruisme, perquè a la terra no crec pas que fos així.
Ara passem al tercer cas que, encara que no sembla de tanta transcendència, és el que personalment m'ha commogut més. Aquí ja es poden posar noms i cognoms ja que en aquest fet no hi persones que cometessin actes reprovables.
El cas va ser que, quan la guerra ja feia el tomb a favor de les forces del general Franco, el govern republicà un xic a la desesperada, es va veure obligat a mobilitzar més homes per omplir el buit de les baixes que els nombrosos combats havien deixat a les seves files.
Es mobilitzaren lleves, des de joves que no arribaven als divuit anys fins a homes de quaranta anys en amunt.
Una de les persones majors que va ser mobilitzada fou en Josep Pou Pibernat que vivia al carrer de Sant Pau, d'ofici pagès i amb terra pròpia, que en aquell temps menava tot sol, només amb l'ajut de la seva dona Maria Coll Feliu ja que, el seu germà Lluís, que era més jove, i un cosí seu, que eren els que abans de la guerra treballaven amb ell, ja feia temps que eren al front.
Una vegada rebuda l'ordre de mobilització, es va dirigir a la seu del Sindicat Agrícola a l'hora del vespre que acostumaven a reunir-se els seus dirigents. Els va explicar el que feia al cas dient-los que ell en marxar deixaria la casa de pagès i la finca només en mans de la seva esposa i que ella no podria donar l'abast a tot. Hi havia dues vaques a la cort que ella ja munyia i deixava els pots de llet a la porta per quan passaven a recollir-los. (La llet era considerada article de primera necessitat en aquells moments, i la seva producció estava rígidament intervinguda. Cada dia camionetes de l'administració passaven a recollir tota la llet que es produïa a Canet. Després de deixar la quota establerta racionada per a les criatures, els malalts i les dones embarassades, s'emportaven la resta a Barcelona per atendre les necessitats de la ciutat i dels hospitals de guerra.)
Josep Coll, va pregar-los que, almenys des del Sindicat, procuressin portar-li el farratge per a poder alimentar les vaques. Els directius li digueren que així ho farien i que per això no es preocupés, que ells se'n feien plenament responsables. Josep Pou va marxar a la guerra i la Maria va restar tota sola per una feina que abans feien tres homes. Cada avanç de les tropes franquistes provocava una nova allau de refugiats cap a la rereguarda republicana que les autoritats anaven distribuint per les diferents poblacions de la manera que podien. A canet no hi havia lloc, tot estava ple i a la desesperada, finalment, miraven d'allotjar-los en domicilis particulars.
Un dia es presentaren a can Pou les autoritats, amb una dona i dos infants petits, i requeriren de la Maria que els proporcionés allotjament, ja que la casa era molt gran. A més, així tindria companyia, sobretot a les nits, doncs en aquells temps potser no era prudent de viure sola.
Durant el dia mentre la mare intentava treballar en el que fos per sobreviure, els dos infants que no coneixien a ningú, no es movien del pati de la casa jugant entre ells i entretenint-se veient feinejar la Maria. Un dia mentre la contemplaven quan munyia les vaques, la Maria es va fixar en aquelles dues cares famèliques que es miraven com els dos raigs de llet omplien les galledes, amb una avidesa tal que demostrava que devia fer molt de temps que no havien pogut fer un àpat com cal.

Maria Coll Feliu

La Maria commoguda, els va preguntar si tenien ganes de beure un got de llet. Ells varen contestar que sí, que feia molt de temps que no n'havien pogut haver. Llavors ella es va aixecar, va anar a la cuina, i va portar dos vasos a la mà, els va omplir i en va donar un a cada criatura. Els infants se la varen beure amb delectança i li tornaren els gots buits. Llavors la Maria els digué: "Cada dia quan estigui munyint les vaques mireu de ser aquí i us donaré un got de llet a cada un. No heu de dir res a ningú, perquè d'aquesta llet jo no en puc disposar, és com si no fos meva i si algú ho sabés i em denunciés em podrien castigar". I així van anar passant els dies prenent el seu vas de llet diari, fins a l'ensorrada final de la guerra. Aquella dona refugiada a can Pou i els seus dos infants varen marxar carretera enllà fins a la ratlla de França cap un exili carregat d'incògnites.
La guerra es va acabar i va tornar la pau. També van tornar en Josep Pou i el seu germà. Van anar naixent els fills i amb els anys, aquests van anar creixent i va transcórrer la seva vida en pau i tranquil·litat esvaint els mals records de la guerra. Al cap dels anys, un dia, es van presentar a can Pou, dos joves molt ben vestits. Després de trucar a la porta, quan en Josep els va obrir, preguntaren en castellà per la señora de la casa. En Josep va cridar la Maria i aquesta es va presentar a la porta, però tampoc no sabia qui eren. Ells, veient amb l'estranyesa amb que els miraven, es van afanyar a identificar-se com aquells dos infants que havien estat allotjats a casa seva durant la guerra i que, potser si havien sobreviscut, era per les atencions o els vasos de llet que la Maria els donava d'amagat mentre van ser-hi.
Ara després de tants anys, en venir al país, van voler saludar a la seva benefactora en prova d'agraïment per tot el que havia fet per ells. Crec que és de justícia explicar aquest fet verídic d'amor al proïsme i d'agraïment, i perquè pugui servir d'exemple als canetencs actuals i als de futures generacions.
No tots els actes d'heroisme s'han de produir a les batalles, naufragis, incendis o catàstrofes imponents. En la nostra rutina diària, quantes coses aparentment insignificants es podrien fer i no es fan. Espero també, que la senyora Maria Coll Feliu de Pou, tot això pugui mirar-ho des del cel, crec que aquesta acció amb aquells dos infants, ja li va assegurar amb escreix. Que Déu ho vulgui.

FRANCESC VERDURA CAMPENY